

Marija BOGDANOVIĆ
 Filozofski fakultet
 Beograd

UNUTARGENERACIJSKA POKRETLJIVOST U SRBIJI

U tekstu koji sledi razmatra se pitanje unutargeneracijske pokretljivosti na delu rezultata do kojih se došlo u istraživanju *Srbija krajem osamdesetih - Sociološko istraživanje društvenih nejednakosti i neusklađenosti*.¹ Navedeno istraživanje izvedeno je krajem 1989. godine na teritoriji Srbije /bez pokrajina/ na uzorku od 1800 ispitanika ravnomerno raspoređenih u 12 opština. Radi poredenja rezultata i čak njihovog spajanja sa rezultatima za Beograd², i u ovom istraživanju obuhvaćeno je aktivno stanovništvo u društvenom i privatnom sektoru a analiza je izvedena u okviru četvoročlane sheme društvenih klasa-slojeva: viši sloj /državno-politički rukovodioci i rukovodioci u privredi/, srednji sloj /stručnjaci i službenici/, radnička klasa i privatnici /poljoprivrednici i zanatlije/. Radi utvrđivanja unutrašnjih tokova pokretljivosti, koji se odvijaju u okviru jednog sloja ili klase, odnosno pri čemu pojedinci ne menjaju svoju klasno-slojnu pripadnost, premda mogu poboljšati svoj društveni položaj /na pr. prelaskom grupe službenika u grupu stručnjaka i sl./, primenjene su i dve šire klasifikacijske sheme: šesto-člana u kojoj se službenici izdvajaju iz srednjeg sloja jer prema dosadašnjim saznanjima čine prelaznu kategoriju između manuelnih i nemanuelnih zanimanja, nižih i viših društvenih klasa-slojeva, a klasa privatnika se razdvaja u dve kategorije, poljoprivrednike i zanatlije, jer su ovi drugi po prirodi posla sličniji radnicima nego poljoprivrednicima; 10-člana shema primenjena je za još detaljniju analizu unutrašnjih tokova pokretljivosti u individualnoj karijeri pojedinaca kao pripadnika određenih društveno-profesionalnih grupa i, šire, određenih klasa i slojeva.

Predmet ovog rada je, dakle, analiza podataka o unutargeneracijskoj pokretljivosti koji su dobijeni u navedenom istraživanju u Srbiji /1989./ i njihovo posmatranje u kontekstu dosadašnjih rezultata kao i povezivanje sa rezultatima

1. Ovo istraživanje izvedeno je u okviru Instituta za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu. Izabrane opštine razvrstane su u tri grupe prema stepenu razvijenosti: u grupu razvijenih ušle su: Titovo Užice, Vrnjačka Banja, Vranje i Raška; u grupu srednje razvijenih izabrane su: Zaječar, Negotin, Surdulica i Velika Plana; grupu nerazvijenih čine: Zabari, Osečina, Bogatić i Cajetina.
2. Reč je o istraživanju M. Popović i saradnici, *Društvene nejednakosti - Sociološko istraživanje u Beogradu* - ISI FF, Beograd, 1987. Poređenjem rezultata za Beograd i za Srbiju želele su se uočiti razlike između velikog grada i ostalih opština u Srbiji, a spajanjem njihovih rezultata želelo se doći do celovite slike o Srbiji.

za Beograd /1986./ Ovaj tip pokretljivosti otkriva veličinu i smer pomeranja u individualnoj karijeri pojedinaca a time i one promene u društveno-profesionalnoj strukturi koje se nastavljaju nakon izvršenih međugeneracijskih pomeranja. Pri tom, ovde treba učiniti jednu napomenu. Naime, međugeneracijska pokretljivost najčešće se proučava poređenjem zanimanja očeva i *sadašnjeg* zanimanja njihovih potomaka /u ovom slučaju ispitanika/, a ne njihovog početnog zanimanja kada se i događa odlučujući učinak socijalnog porekla na promociju svojih članova. To praktično znači da se ukupna pomeranja, kao rezultat međugeneracijske i dosadašnje unutargeneracijske pokretljivosti, koja još ne mora biti završena, sadržana u podatku o *sadašnjem* zanimanju prema kome se analiziraju podaci o međugeneracijskoj pokretljivosti. Ta činjenica, međutim, ne osporava mogućnost i potrebu da se preko unutargeneracijske pokretljivosti, kao dodatnog pokazatelja otvorenosti društva, sagleda kakve su šanse pripadnika pojedinih društvenih klasa-slojeva da, tokom svoje individualne karijere, prekorače te okvire, odnosno, u kojoj meri je već formirana i zatvorena klasno-slojna struktura u celini ili u pojedinim svojim delovima.

Praćenje unutargeneracijske pokretljivosti bilo je moguće učiniti za 1697 ispitanika, poređenjem njihovog *prvog* i *sadašnjeg* zanimanja. Stepem korelacije koji je tom prilikom utvrđen, izuzetno je visok $C=0.89$ i pokazuje meru povezanosti početnog i sadašnjeg zanimanja ispitanika. Ta povezanost se ogleda u visokom postotku lica koja su ostala u istom, početnom zanimanju, u tzv. "karijernoj stabilnosti", pa prema tome i u društveno-profesionalnoj grupi u koju su ušli na početku svoje individualne radne karijere. Premda je taj početak umnogome bio pripreman i uslovljen ne samo socijalnom pripadnošću pojedinca već i širim uslovima koje je društvo stvaralo, njihovo dejstvo traje i dalje, te uz dodatni individualni napor dolazi do prekoračenja granica ne samo društveno-profesionalne grupe i promene ukupnog društvenog položaja, već i klasno-slojne pripadnosti. Pri tom, ta promena položaja može biti dvosmerna - kao uspon ili pad na lestvici društvene slojevitosti. Ako se kao pokazatelj poboljšanja društvenog položaja prihvati kretanje stanovništva iz poljoprivredne u nepoljoprivredne delatnosti, iz manuelnih u nemanuelna zanimanja, iz privatnog u društveni sektor proizvodnje i, iz tih saznanja proizašla ocena o društvenoj marginalizaciji, pre svega, ukupnog privatnog sektora, tada se prelazak radnika u sloj privatnika može smatrati padom na lestvici ukupnog društvenog položaja u postojećim uslovima dominacije društvenog vlasništva i političke moći (koncentrisane u rukama, čak malog broja pripadnika rukovodećeg sloja). Uz nastupajuće promene u oblasti svojinskih i političkih odnosa, koje se danas odvijaju u našem društvu, mogu se očekivati značajne promene i u ovom kontekstu te vreme sprovođenja ovog istraživanja nesumnjivo označava poslednji trenutak da se utvrdi ono stanje u društvu koje neposredno prethodi nastupajućim i to radikalnim promenama. Stoga bi rezultate sledećeg istraživanja, nakon što se nastupajuće promene stabilizuju, bilo zanimljivo porediti upravo u domenu društvene pokretljivosti sa rezultatima ovog istraživanja.

Rezultati dosadašnjih istraživanja govore o visokom stepenu unutargeneracijske stabilnosti koja se kreće od 62% u Hrvatskoj³ do 79% za Beograd⁴ i isto toliko za Srbiju u ovom istraživanju u ovom istraživanju. Ovde, međutim, treba reći da slika o otvorenosti-zatvorenosti društva umnogome zavisi od sheme upotrebljene za analizu rezultata a koja izražava određeno teorijsko stanovište o njegovoj klasno-slojnoj strukturi. Navedeni podatak za Hrvatsku dobijen je u okviru sheme: klasa *kolektivnih vlasnika* /državno-politički i privredni rukovodioci/, *posredna klasa* /stručnjaci/, *radništvo* /službenici i radnici/, i *privatnici* /gradski privatnici i poljoprivrednici/. Podatak o stepenu unutargeneracijske stabilnosti, za Beograd i za Srbiju, koji je niži, dobijen je analizom rezultata u okviru nešto drukčijeg shvatanja klasno-slojne strukture u kome se službenici pripajaju stručnjacima, a ne radnicima, formirajući srednji sloj. Premda rezultat od 79% ispitanika, čija se klasno-slojna pripadnost ne menja, izražava visok stepen unutargeneracijske stabilnosti, taj stepen je, međutim, viši ako se isti podaci analiziraju i u okviru prethodne sheme u kojoj su službenici pripojeni radnicima. Tada iznosi 84%. Ova razlika u dobijenom rezultatu /79% i 84%/ o unutargeneracijskoj stabilnosti /na primer Beograda/, govori o njegovoj relativnosti, odnosno od zavisnosti od primenjenog okvira analize. Očigledno je da prvi rezultat /79%/ znači da primena klasifikacijske sheme, u kojoj službenici i stručnjaci čine srednji sloj, daje sliku nešto otvorenije društvene strukture nego druga shema (koja daje rezultat 84% - u kojoj su službenici svrstani u radničku klasu), ali i sliku koja potvrđuje i primena druge sheme da je društvena struktura Beograda i Srbije zatvorenija od one u Hrvatskoj. Ovo ukazivanje na izneti problem, nalagalo je, u stvari, pozivanje na nalaze prethodnih istraživanja o unutargeneracijskoj pokretljivosti u smislu obaveznosti ekspliciranja teorijskog stanovišta u okviru koga su vršena proučavanja da bi se rezultati učinili uporedivim. Ako bliže pogledamo te nalaze /i za Hrvatsku i za Beograd⁵ u njihovom dinamičkom aspektu /horizontalne postotke/ zapažamo da dve krajnje klase, viša i privatnici, imaju najviše postotke unutargeneracijske stabilnosti - prva jer njeni pripadnici nastoje da se održe na tom položaju, druga, jer njeni pripadnici nemaju šanse /nizak obrazovni nivo i nikakva politička moć/ da prekorače prag sopstvene klase. Srednji sloj i radnička klasa, uz značajno niži stepen unutargeneracijske stabilnosti, imaju najviše odlive u druge klase, pretežno uzlaznog karaktera. One se pri tom smanjuju a da nema odgovarajućeg proлива iz drugih klasa i slojeva da bi se taj broj nadoknadio, dok se dve krajnje klase povećavaju, naročito viša. Ovi procesi dovode do socijalne heterogenosti današnjeg sastava ovih klasa, otvorenih za primanje iz drugih - rukovodeće naročito otvorene prema srednjih /posrednoj/, odnosno prema stručnjacima te, uprkos visokom postotku karijerne stabilnosti, manje od 10% održava se u njenom današnjem sastavu; privatnici su otvoreni prema pripadnicima radničke klase. Druga karakteristika ovog procesa je da

3. M. Lazić, "U susret zatvorenom društvu", Naprijed, Zagreb, 1987., str. 107. Tabela 5.

4. M. Bogdanović, "Unutargeneracijska pokretljivost u Beogradu", u knj. M. Popović i saradn. "Društvene nejednakosti", ISI FF, Beograd, 1987., str. 339. Tabela 1.

5. Cit. radovi u nap. 1. i 2.

radnička klasa pokazuje najviši stepen zatvorenosti prema pripadnicima drugih klasa i slojeva, te i najviši stepen socijalne homogenosti u svom dosadašnjem sastavu /preko 90% je već svojim prvim zanimanjem pripadalo radničkoj klasi/. Ukratko, konstatovana je otvorenost rukovodeće a zatvorenost radničke klase, odnosno socijalna heterogenost prve a homogenost druge. To govori o prvoj kao o klasi koja je u formiranju, o drugoj kao o klasi koja je formirana, u kojoj je taj proces praktično već završen.

Da li se utvrđene opšte pravilnosti u tokovima unutargeneracijske pokretljivosti i socijalni sastav današnjih društvenih klasa- slojeva, posmatrano iz tog ugla, mogu očekivati i u Srbiji krajem 80-ih godina, videće se iz analize koja sledi. Premda će u toj analizi akcentat biti na rezultatima unutargeneracijske pokretljivosti koji izražavaju promenu klasno-slojne pripadnosti, istovremeno će se ukazivati i na unutar-slojna pomeranja koja mogu biti od odlučujućeg značaja i koja često služe kao odskočna daska za sledeću generaciju. U prvom slučaju koristiće se četvoročlana shema klasno-slojne pripadnosti /Vid. Tabelu 1/ a u drugom slučaju 10-člana shema /Vid. Tabelu 2/.

Već je rečeno da je u ovom istraživanju utvrđeno da 79% ispitanika nije menjalo svoje prvo zanimanje koje bi im omogućilo i promenu klasno-slojne pripadnosti /zbir po dijagonali, Tabela 1/. Kod ostalih 21% došlo je do unutargeneracijske pokretljivosti, od kojih se 70% kretalo uzlazno u promeni svoje klasno-slojne pripadnosti /podaci levo od dijagonale, Tabela 1/, a 30% silazno /podaci desno od dijagonale, Tabela 1/.

Analizom radova /horizontalnih postotaka/ utvrđujemo dinamiku unutargeneracijske pokretljivosti - pravce, veličinu i dužinu pomeranjakao i postotak onih koji ostaju u klasi u koju su ušli svojim prvim zaposlenjem. Već visoki postoci karijerne stabilnosti, od najmanje u srednjem sloju 73,1% do 84,8% kod privatnika, ukazuju na mali broj onih koji napuštaju svoju klasno-slojnu pripadnost tokom individualne profesionalne karijere. Poređenjem zbirnog reda i zbirne kolone vidimo da je došlo do višestrukog povećanja rukovodećeg sloja i radničke klase. Pripadnici srednjeg sloja odlivaju se u rukovodeći /22.2%/, dakle uzlazno, a radnici se podjednako odlivaju uzlazno /6.5% plus 2.9%/ u gornja dva nemanuelna sloja, i silazno među privatnike /10.8%/. Ovo uzlazno kretanje pripadnika radničke klase može se tumačiti kao korišćenje školskog, političkog kanala pokretljivosti i/ili preuzimanjem nemanuelnih poslova u profesionalnoj organizaciji rada ili nadgledanja poslova.

Za rukovodeći sloj moguć je samo jedan smer pokretljivosti, silazni, koji se u ovom slučaju malo koristi. Svega oko 1/5 to čini, jer ogromna većina ostaje tamo gde se i zatekla. Iako ne visok stepen poželjnosti za ostajanje, ali i bez realnih šansi za napredovanje, pripadnici klase privatnika takođe se malo kreću, u jedinom mogućem smeru, uzlazno, svega 15%, od toga 13% u radničku klasu.

Ovi tokovi unutargeneracijske pokretljivosti izražavaju, ili potvrđuju, u ranijim istraživanjima utvrđene pravilnosti, što govori o već ustaljenim međuklasnim odnosima.

TABELA 1 - UNUTARGENERACIJSKA POKRETLJIVOST U SRBIJI					
Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju*				Svega
	Rukovod sloj	Srednji sloj	Radnič. klasa	Privatnici	
Rukovodeći sloj	78.6% 22 13.5%	3.1% 1 0.2%	10.7% 3 0.5%	7.2% 2 0.4%	100% 28 1.6%
Srednji sloj	22.2% 117 72.0%	73.1% 386 88.0%	1.7% 9 1.4%	2.0% 16 3.4%	100% 528 31.1%
Radnička klasa	2.9% 20 12.0%	6.5% 45 10.3%	79.8% 554 88.8%	10.8% 75 15.9%	100% 694 40.9%
Privatnici	0.9% 4 2.5%	1.3% 6 1.4%	13% 58 9.3%	84.8% 379 80.4%	100% 447 26.3%
Svega	9.6% 163 100%	25.8% 438 100%	36.8% 624 100%	27.8% 472 100%	100% 1697 100%

- Unutargeneracijska stabilnost - 79%
- Unutargeneracijska pokretljivost - 21%; od toga: uzlazna - 70%; silazna - 30%.

*. - Rukovodeći sloj: državno-politički funkcioneri i rukovodioci u privredi
- Srednji sloj: stručnjaci van i u privredi, službenici
- Radnička klasa
- Privatnici: gradski privatnici i poljoprivrednici

Ako ovu dinamičku liniju analize nastavimo u okviru razuđene klasifikacije društveno-profesionalnih grupa, koje su realni sastavni delovi klasno-slojne strukture, tada zapažamo da su unutargeneracijska pomeranja nešto viša /29%/, jer uključuju i ona koja se odvijaju unutar pojedinih klasa-slojeva a ne samo između njih. Ipak, i u ovom slučaju karijerna stabilnost je visoka - 71% /Vid. Tabelu2/. Stepenn stabilnosti kreće se od najmanje 53.1% koju nalazimo kod kvalifikovanih radnika do one najviše kod poljoprivrednika 84%. Unutarslojna napredovanja u datim okvirima značajna su, kao što je već pomenuto, stoga što napredovanje sadašnje generacije na hijerarhijskoj lestvici društvenih položaja i bez promene klasno-slojne pripadnosti, takođe, olakšava međugeneracijsku pokretljivost njihovih potomaka.

Pripadnici srednjeg sloja, koji je sastavljen od stručnjaka van i u privredi i službenika, ima otvoren put ka rukovodećem sloju tokom svoje profesionalne karijere. Ako se izdvoji sloj stručnjaka, čini se da on ima najpovoljniji društveni položaj - visok stepenn stabilnosti i otvoren put ka rukovodećem sloju. To je i inače najveći stepenn unutargeneracijske pokretljivosti što i koristi blizu 30% njih. Pri tom, stručnjaci u privredi češće koriste tu mogućnost nego stručnjaci van privrede /36.1% : 26%/ i to opet, mnogo češće među privredne rukovodioce a ovi drugi među državno-političke /Vid. Tabelu 2/.

Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema 1. zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju										UKUPNO
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Drž.-polit. rukovodioci	75% 6 7.1%	0	12.5% 1 0.8%	0	0	0	0	12.5% 1 0.3%	0	0	100% 8 0.5%
2. Rukovod. u privredi	15% 3 3.5%	65% 13 16.7%	0	0	0	0	5% 3 0.5%	5% 1 0.3%	0	10% 2 1.9%	100% 20 1.2%
3. Stručnjaci van privrede	17.5% 27 31.8%	8.4% 13 16.7%	63.6% 98 81%	7.1% 11 8.5%	1.3% 2 1.1%	0	0.6% 1 0.5%	0	1.3% 2 1.9%	0	100% 154 9.1%
4. Stručnjaci u privredi	8.3% 12 14.1%	23.6% 34 43.6%	4.2% 6 5%	62.5% 90 69.2%	0	0	0.7% 1 0.9%	0	0.7% 1 0.9%	0	100% 144 8.5%
5. Službenici	9.1% 21 24.7%	4.3% 10 12.8%	4.3% 10 8.3%	4.8% 11 8.5%	68.7% 158 84.5%	0.4% 1 0.9%	1.7% 4 2.1%	0.9% 2 0.6%	3.9% 9 8.5%	1.7% 4 1.1%	100% 230 13.6%
6. VKV radnici	2.7% 2 2.4%	0	0	4.1% 3 2.3%	4.1% 3 1.6%	79.7% 59 54.1%	2.7% 2 1.0%	1.4% 1 0.3%	2.7% 2 1.9%	2.7% 2 0.5%	100% 260 15.3%
7. KV radnici	3.1% 8 9.4%	2.3% 6 7.7%	1.5% 4 3.3%	4.6% 12 9.2%	6.2% 16 8.6%	14.6% 38 34.9%	53.1% 138 70.8%	2.3% 6 1.9%	6.9% 18 17%	5.4% 14 3.8%	100% 260 15.3%
8. NK-PK radnici	0.8% 3 3.5%	0.3% 1 1.3%	0.6% 2 1.5%	0.6% 2 1.5%	0.8% 3 1.6%	1.9% 7 6.4%	9.2% 33 16.9%	75% 270 84.4%	3.3% 12 11.3%	7.5% 27 7.4%	100% 360 21.2%
9. Gradski privatnici	1.4% 1 1.2%	0	0	1.4% 1 0.8%	0	2.7% 2 1.8%	6.8% 5 2.6%	2.7% 2 0.6%	80.8% 59 55.7%	4.1% 3 0.8%	100% 73 4.3%
10. Poljoprivrednici	0.5% 2 2.4%	0.3% 1 1.3%	0	0	1.3% 5 2.7%	0.5% 2 1.8%	2.7% 10 5.1%	9.9% 37 11.6%	0.8% 3 2.8%	84% 314 85.8%	100% 374 22%
UKUPNO	5% 85 100%	4.6% 78 100%	7.1% 121 100%	7.7% 130 100%	11% 187 100%	6.4% 109 100%	11.5% 195 100%	18.9% 320 100%	6.2% 106 100%	21.6% 366 100%	100% 1697 100%

- Unutargeneracijska stabilnost: 71%
- Unutargeneracijska pokretljivost: 29%, od toga: uzlazna - 73.4%; silazna - 26.6%.

Ovakav tok unutargeneracijske pokretljivosti skreće pažnju i na drugi ugao gledanja, naime, na socijalni sastav, u ovom slučaju najotvorenijeg društvenog sloja - rukovodećeg. U svom današnjem sastavu njega čini svega 13.5% rukovodilaca, koji su to bili i ranije, a otvorenost prema pripadnicima drugih klasa i slojeva izražava se ne samo u njegovoj heterogenosti u tom pogledu već i u njihovom većem relativnom učešću u njegovom formiranju. Većinu čine pripadnici srednjeg sloja 72%, odnosno stručnjaka preko 50%, službenika 19% i radnika 12% a zapaža se i blago prisustvo privatnika. Prisustvo službenika, radnika i privatnika u formiranju današnjeg rukovodećeg sloja može se pripisati delovanju društveno-političke aktivnosti i političkom kanalu pokretljivosti, jer u ovom sloju,

prema obrazovnoj strukturi, ima i lica sa srednjom školom. Ne mora, dakle, biti školski kanal pokretljivosti.⁶

Službenici, kao deo srednjeg sloja, uzlazno se kreću prema oba sloja stručnjaka i rukovodilaca /ukupno 22.5%/ pri čemu ih se najviše uliva u grupu državno-političkih rukovodilaca /9.1%/ dok se u ostala tri sloja podjednako raspoređuju. Prema ovom pokazatelju, dakle prema unutargeneracijskoj pokretljivosti, službenici se razlikuju od sloja stručnjaka ali i od pripadnika radničke klase. I, premda rezultati za Srbiju pokazuju da je položaj službenika nešto povoljniji i bliži položaju stručnjaka nego što to pokazuju rezultati za Beograd, a svakako su bliži stručnjacima nego radničkoj klasi, ipak se na osnovu ove analize može izvesti zaključak da to približavanje stručnjacima nije onog stepena da bi zajedno sa njima činili srednji sloj koji bi bio nešto homogeniji nego što izgleda sada. Iz same činjenice obavljanja nemanuelnih poslova nesumnjivo proizilaze povoljniji početni uslovi za napredovanje u više nemanuelne slojeve, jer je već prekoračena jedna od osnovnih stepenica, ona između manuelnog i nemanuelnog rada. Ipak, čini se da nema dovoljno razloga, s obzirom na dobijene rezultate o ostalim osobinama ovog sloja i njihovom poređenju sa osobinama stručnjaka i rukovodilaca, da se službenici spajaju sa stručnjacima. Oni su još uvek prelazna društvena kategorija između manuelnih i nemanuelnih društvenih grupa. To se veoma jasno vidi kako iz podataka o uzlaznoj unutargeneracijskoj pokretljivosti i stručnjaka i službenika, tako i iz podataka o njihovom učešću u formiranju viših nemanuelnih društvenih slojeva u njihovom današnjem sastavu /Vid. Tabelu 2/.

Nasuprot rukovodećem sloju, srednji sloj ima visok stepen unutrašnje socijalne homogenosti i formiranosti /sa i bez priključenja službenika jer 88% njegovog današnjeg sastava čine oni koji su tu pripadali i po svojoj prvoj profesionalnoj ulozi, uz manje učešće pripadnika radničke klase /10.3%/.

Unutargeneracijska pokretljivost radničke klase manja je nego kod prethodnog sloja /službenika/ (uzlazna 9.4% : 10.8% silazne) za 1/3. Posmatramo li prema kvalifikaciji, zapažamo da su najpokretljiviji KV radnici. Uz najniži stepen /53.1%/ karijerne stabilnosti oni se najviše odlivaju u grupu VKV radnika /14.6%/ a potom i u sve nemanuelne slojeve /17.7%/ ali se zapaža i njihov silazak u privatnike /12.3%/ i to skoro podjednako među gradske privatnike i među poljoprivrednike.

VKV radnici jednako su pokretni uzlazno i silazno /ukupno 20%/, što važi i za NK-PK radnike čiji je odliv uzlazno viši /14.2%/ od silaznog /10.8%/, ali je najveći u grupu kvalifikovanih radnika, zatim se smanjuje prema poljoprivrednicima i gradskim privatnicima. U tabelama 2 i 3 mogu se preciznije videti smerovi i veličina unutargeneracijske pokretljivosti i razlike koje postoje između radničke klase kao celine, i njenih pojedinih delova, kao nemanuelnih slojeva.

6. Povodom iznetih podataka zanimljivo je detaljnije pokazati ova usmerenja stručnjaka i službenika prema rukovodećem sloju. Naime, među društveno-političkim rukovodiocima zapaža se prisustvo od 31.8% stručnjaka van privrede, a 14.1% onih iz privrede, i, sasvim obrnuto, učešće u grupi privrednih rukovodilaca više je zastupljeno sa stručnjacima iz privrede nego onim van privrede - 43.6% : 16.7%. Ipak, u oba podsloja rukovodilaca zapaža se relativno visoko učešće službenika posebno u podsloju državno-političkih funkcionera /24.7%/, što je daleko više i od pomenutog učešća privrednih stručnjaka.

Posmatrana u svom dosadašnjem socijalnom sastavu, sa stanovišta njene formiranosti i promena usled delovanja unutargeneracijske pokretljivosti, radnička klasa, kao i srednji sloj, pokazuje visok stepen homogenosti i faktičke zatvorenosti za pripadnike drugih klasa i slojeva - 88.8% njenog današnjeg sastava čine upravo sami radnici a svega 9.3% oni koji su prešli iz privatnog sektora, kako gradskih privatnika, tako poljoprivrednika. Radnička klasa je, dakle, već formirana na takav način da je više njenih pripadnika napušta nego što u nju dolazi iz drugih.

Klasa privatnika ima najviši postotak unutargeneracijske stabilnosti, 84%, te ako se posmatra prema slojevima, zapaža se da gradski privatnici i poljoprivrednici prelaze u radničku klasu i to prvi u sve tri kategorije /12.2%/, a najviše u grupu KV i VKV radnika /9.5%/, a poljoprivrednici pretežno u grupu NK-PK radnika /9.9%/.

Klasa privatnika je, pored rukovodećeg sloja, jedina, kako je već utvrđeno, čiji se broj povećava s tom razlikom što je ona (pored srednje i radničke klase), u svom današnjem socijalnom sastavu homogena klasa gradskih privatnika i poljoprivrednika /učestće istih je 80.4%/ uz prisustvo pripadnika radničke klase /15.9/, pa čak i srednjeg sloja /3.4%/, pre svega njegovog službeničkog dela. (V. Tab 2 i 3).

Unutargeneracijska pokretljivost prema polu

Kao dopunu prethodne analize činilo se zanimljivim da se unutargeneracijska pokretljivost sagleda i sa stanovišta pola. I dok je međugeneracijska pokretljivost izrazito veća kod žena nego kod muškaraca /66% prema 50%/, unutargeneracijska pokretljivost u poduzorku muškaraca veća je od one u poduzorku žena. Naime, 25% muškaraca a 13.4% žena menja svoju klasno-slojnu pripadnost tokom svoje profesionalne karijere. Žene su, dakle, mnogo stabilnije, ili, drukčije rečeno, manje pokretne od muškaraca kad već jednom izaberu svoje zanimanje, ili je reč o pravoj nejednakosti u smislu nejednakost šansi za dalje napredovanje? I pored činjenice da su žene unutargeneracijski manje pokretne, njihova pokretljivost je češće uzlaznog karaktera nego kod muškaraca, mada se tu javlja jedan interesantan podatak. Put do najvišeg društvenog sloja, rukovodilaca, koristi 35% muškaraca a svega 8% žena, napuštajući tokom svoje individualne karijere, srednji sloj i klasno-slojnu pripadnost. Koliko su velike razlike između muškaraca i žena u ovom pogledu, vidi se ako uključimo obeležje stručnosti. Tako žene-stručnjaci radije ostaju u svom zanimanju /83.8%/ nego muškarci-stručnjaci /59%/, te je odliv jednih i drugih u rukovodeći sloj veoma indikativan za njihovu jednakost - 14.5% žena-stručnjaka prelazi prema 39.2% muškaraca, dok je za žene službenice to praktično neostvarivo a za muškarce-službenike izuzetno pristupačno /29.5%/. Kad je reč o radničkoj klasi, za muškarce je karakteristična silazna pokretljivost /14.4%/, koja je to viša što je kvalifikacija niža, a uzlazna takode ima postupan karakter samo do prve sledeće kategorije s tim što je najmanja kod VKV radnika.

Kod radnica uzlazna pokretljivost je veća od silazne i to do sloja službenika iz obeju kvalifikovanih grupa /po 17%/. (Vid. Tabele 1m, 1ž; 2m, 2ž; 3m, 3ž.).

Ukratko, nejednakosti između muškaraca i žena na planu unutargeneracijske pokretljivosti izrazito su vidne u ograničavanju mogućnosti žena da napreduju do rukovodećeg sloja /što uspeva samo malom broju žena-stručnjaka 18.5% str. u privr. i 11.1% str. vanprivr./, ali sa značajno prisutnim šansama za muškarce koje rastu to više što je viši njihov početni društveni položaj /najviše šanse imaju stručnjaci u privredi 40%, stručnjaci van privrede 36%, službenici 29.5%/. Zato se događa da žene-stručnjaci van privrede dospevaju do državno-političkog sloja 3.5 puta manje od službenika-muškaraca /6.3% prema 22.1%, a žene-stručnjaci u privredi čak 6 puta manje (svega 3.7%). Zapaža se inače da stručnjaci iz privrede češće napreduju do rukovodećeg sloja u oba poduzorka /18.5% žena i 40% muškaraca/, nego oni van privrede /11% žena i 36.3% muškaraca/, ali je ta tendencija, kao što se vidi, dvostruko jače izražena kod muškaraca nego kod žena. Kao razlozi za tumačenje ovih rezultata mogu se navesti veće porodične obaveze žena i materinstvo, ali i određeni sistem tradicionalnih vrednosti i shvatanja, da su javni poslovi, pre svega, muški poslovi. Ovo je sistem vrednosti koji je još uvek prisutan u prosečnoj srbijanskoj sredini.

* * *

Nakon iznetih podataka i njihove analize možemo reći da rezultati ovog istraživanja o unutargeneracijskoj pokretljivosti potvrđuju prethodna saznanja o visokom stepenu njene stabilnosti i o preovlađujućem smeru promene naviše kod onih koji, menjajući svoje prvo zanimanje menjaju i svoj ukupan društveni položaj a neki i svoju klasno-slojnu pripadnost.

Govoreći upravo u kontekstu prethodnih rezultata i utvrđenih pravilnosti, ovde je primereno skrenuti pažnju na jednu interesantnu pojavu. Poredeći podatke dobijene za Beograd i za Srbiju zapaža se da se u oba slučaja odliv oba tipa stručnjaka u rukovodeći sloj kreće od 26% (stručnjaci van privrede u Srbiji) do 1/3 (stručnjaci u privredi u Srbiji, stručnjaci u i van privrede u Beogradu), sa jednom značajnom razlikom. U Srbiji, gde su ispitivani najviši rukovodioci u državo-političkoj službi i u privrednim organizacijama opština, stručnjaci van privrede prvenstveno se orijentišu prema sloju državno-političkih rukovodilaca /17.5%/, a stručnjaci iz privrede prema privrednim rukovodiocima /23.6%/. Ovaj, rekli bismo prirodan tok nalazimo i u posmatranju današnjeg socijalnog sastava dva najviša rukovodeća sloja u formiranju sloja državno-političkih rukovodilaca najviše učestvuju stručnjaci van privrede /31.8%/, a u obrazovanju sloja privrednih rukovodilaca preovlađuju stručnjaci iz privrede /sa 43.6%/ - (Vid. Tabelu 2). U Beogradu, međutim, gde su ispitivani, da podsetimo, najviši republički i gradski funkcioneri i rukovodioci u velikim privrednim organizacijama, situacija je sasvim obrnuta. Većina stručnjaka van privrede dolazi među privredne rukovodiocce -

20% (12.7% u državno-političke) i praktično cela trećina privrednih stručnjaka prelazi u sloj državno-političkih rukovodilaca (svega 1.8% među privredne rukovodioce). Isto tako, u formiranju sloja državno-političkih rukovodilaca stručnjaci van privrede učestvuju 2.5 puta manje od stručnjaka iz privrede, dok u stvaranju današnjeg sloja privrednih rukovodilaca stručnjaci van privrede učestvuju sa skoro 60% (a svega 5% onih iz privrede).⁷

Teško je naći neki odgovor na ovako neočekivan tok unutargeneracijske pokretljivosti za Beograd gde se, pre svega, iz privrede regrutuju stručnjaci za obavljanje rukovodećih poslova na najvišim državno-političkim funkcijama u republici i gradui u čijem formiranju sa najvišim postotkom učestvuju upravo stručnjaci iz privrede i obrnuto, stručnjaci van privrede čine čak skoro 60% sastava današnjeg rukovodećeg kadra u privredi.

No uprkos ovim i ranije konstatovanim razlikama između Beograda i Srbije treba reći da se spajanjem njihovih podataka ne zapažaju promene u osnovnim pokazateljima unutargeneracijske pokretljivosti niti u njenim tokovima, u poređenju sa rezultatima samo za Srbiju. Najveće razlike u tokovima pokretljivosti utvrđene kod službenika, koje se manifestuju u njihovoj većoj uzlaznoj pokretljivosti u Srbiji nego u Beogradu, ne remete krajnji rezultat o osnovnim klasno-slojnim pomeranjima putem unutargeneracijske pokretljivosti koji je dobijen samo za Srbiju /Vid. Tabelu 1 i Tabelu 1, SB/.⁸ Ali, ako se unutrašnji tok, vezan za heterogenost srednjeg sloja, prati u ravni formiranja rukovodećeg, za koji je ovaj, videli smo, njegov odlučujući sastavni deo, tada se javljaju razlike na koje treba ukazati. Učešće srednjeg sloja u formiranju današnjeg rukovodećeg iznosi oko 72% u Srbiji, 79% u Beogradu a 73% kod spojenih podataka. Ako se, međutim, iz srednjeg sloja izdvoje stručnjaci i posmatraju odvojeno, tada navedeni rezultati menjaju svoju vrednost. Tada učešće stručnjaka u formiranju rukovodećeg sloja u Srbiji iznosi 52.8%, u Beogradu 69.8%, što govori da je bar prema formalnim kriterijima školske i stručne spreme, rukovodeći kadar u Srbiji slabiji od onog proučavanog u Beogradu. Prosek za Srbiju /spojeni podaci/ pokazuju da je rukovodeći kadar, premda pretežno formiran iz grupe stručnjaka /sa 57%/, još uvek svojim značajnim delom, podvrgnut nedovoljnoj selekciji u izboru onih koji će se kompetentno baviti upravno-političkim i rukovodećim privrednim poslovima.

7. Cit., studija: "Društvene nejednakosti", str. 344-45. Tabela 1a - Unutargeneracijska pokretljivost.

8. Pri tom skrećemo pažnju da je ova uzlazna pokretljivost službenika u Srbiji skoro četiri puta veća nego u Beogradu /22.5% prema 6.3%/, s tim što je odliv prema rukovodećem sloju veći /13.4% nego prema jačem sloju stručnjaka /9.1%/, što upućuje i na pretpostavku delovanju društveno-političke aktivnosti nego školskog kanala pokretljivosti. U Beogradu beležimo pomenuti odliv samo u rukovodeći sloj. S druge strane, u Beogradu se zapaža nešto veća uzlazna pokretljivost stručnjaka u rukovodeći sloj /za 5%/, nego u Srbiji /Vid. Tabelu 2 u prilogu i Tabelu 1 u knj. "Društvene nejednakosti", str. 339./.

PRILOZI

TABELA 1m - Unutargeneracijska pokretljivost u Srbiji - poduzorak muškaraca-					
Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju				UKUPNO
	Rukovodeći sloj	Srednji sloj	Radnička klasa	Privatnici	
Rukovodeći sloj	88% 22 15.6%	0	4% 1 0.2%	8% 2 0.5%	100% 25 2.3%
Srednji sloj	35% 97 68.8%	59.4% 164 85.9%	1.5% 4 1%	4% 11 3%	100% 276 25.2%
Radnička klasa	3.9% 18 12.8%	5.4% 25 13%	76.3% 354 87.8%	14.4% 67 18.5%	100% 464 42.3%
Privatnici	1.2% 4 2.8%	0.6% 2 1%	13.2% 44 10.9%	85% 282 77.9%	100% 332 30.2%
UKUPNO	12.8% 141 100%	17.4% 191 100%	36.7% 403 100%	33% 362 100%	100% 1097 100%
- Unutargeneracijska stabilnost: 75%					
- Unutargeneracijska pokretljivost: 25%, od toga: uzlazna: 69%; silazna: 31%.					

TABELA 1ž - Unutargeneracijska pokretljivost u Srbiji - poduzorak žena-					
Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju				UKUPNO
	Rukovodeći sloj	Srednji sloj	Radnička klasa	Privatnici	
Rukovodeći sloj	0	33.3% 1 0.4%	66.6% 2 0.8%	0	100% 3 0.5%
Srednji sloj	8% 20 95.2%	88% 222 89.9%	2% 5 2.4%	2% 5 4.6%	100% 252 42.1%
Radnička klasa	0.4% 1 4.8%	8.7% 20 8%	87.3% 200 90.5%	3.5% 8 7.3%	100% 229 38.3%
Privatnici	0	3.5% 4 1.6%	12.3% 14 6.3%	84.2% 96 88%	100% 114 19%
UKUPNO	100% 21 3.5%	100% 247 41.3%	100% 221 36.9%	100% 109 18.2%	100% 598 100%
- Unutargeneracijska stabilnost: 86.6%					
- Unutargeneracijska pokretljivost: 13.4%, od toga: uzlazna: 73.8%; silazna: 26.3%.					

TABELA 2m - Unutargeneracijska pokretljivost - poduzorak muškaraca -											
Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema 1. zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju										UKUPNO
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Drž.-polit. rukovodioci	100% 6 7.8%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100% 6 0.5%
2. Rukovod. u privredi	15.8% 3 3.9%	68.4% 13 20.3%	0	0	0	0	5.3% 1 0.7%	0	0	10.5% 2 0.7%	100% 19 1.7%
3. Stručnjaci van privrede	25.3% 23 29.9%	11% 10 15.6%	52.7% 48 77.4%	6.6% 6 7.85%	1.1% 1 1.9%	0	1.1% 1 0.7%	0	2.2% 2 2.6%	0	100% 91 8.3%
4. Stručnjaci u privredi	11.1% 10 13%	28.9% 26 40.6%	4.4% 4 6.5%	54.4% 49 63.6%	0	0	1.1% 1 0.7%	0	0	0	100% 90 8.2%
5. Službenici	22.1% 21 27.3%	7.4% 7 10.9%	6.3% 6 9.7%	7.4% 7 9.1%	45.3% 43 82.7	0	1.1% 1 0.7%	1.1% 1 0.6%	7.4% 7 9%	2.1% 2 0.7%	100% 95 8.7%
6. VKV radnici	3.2% 2 2.6%	0	0	4.8% 3 3.9%	1.6% 1 1.9%	82.3% 51 55.4%	1.6% 1 0.7%	0	3.2% 2 2.6%	3.2% 2 0.7%	100% 62 5.7%
7. KV radnici	3.7% 7 9.1%	3.2% 6 9.4%	1.6% 3 4.8%	5.3% 10 13%	2.1% 4 7.7%	17.9% 34 37%	50.5% 96 68.6%	1.1% 2 1.2%	7.4% 14 17.9%	7.4% 14 4.9%	100% 190 17.3%
8. NK-PK radnici	0.9% 2 2.6%	0.5% 1 1.6%	0.5% 1 1.6%	0.5% 1 1.3%	0.9% 2 3.8%	1.9% 4 4.3%	13.2% 28 20%	65.1% 138 80.7%	4.2% 9 11.5%	12.3% 26 9.2%	100% 212 19.3%
9. Gradski privatnici	2% 1 1.3%	0	0	2% 1 1.3%	0	2% 1 1.1%	6% 3 2.1%	2% 1 0.6%	82% 41 52.6%	4% 2 0.7%	100% 50 4.6%
10. Poljoprivrednici	0.7% 2 2.6%	0.4% 1 1.6%	0	0	0.4% 1 1.9%	0.7% 2 2.2%	2.8% 8 5.7%	10.3% 29 17%	1.1% 3 3.8%	83.7% 236 83.1%	100% 282 25.7%
UKUPNO	7% 77 100%	5.8% 64 100%	5.7% 62 100%	7% 77 100%	4.7% 52 100%	8.4% 92 100%	12.8% 140 100%	15.6% 171 100%	7.1% 78 100%	25.9% 284 100%	100% 1097 100%

- Unutargeneracijska stabilnost: 65.7%
- Unutargeneracijska pokretljivost: 34.3%, od toga: uzlazna - 73.7%; silazna - 26.3%.

TABELA 2Ž - Unutargeneracijska pokretljivost - poduzorak žena -											
Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema 1. zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju										UKUPNO
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Drž.-polit. rukovodioci	0	0	50% 1 1.7%	0	0	0	0	50% 1 0.7%	0	0	100% 2 0.3%
2. Rukovod. u privredi	0	0	0	0	0	0	0	100% 1 0.7%	0	0	100% 1 0.2%
3. Stručnjaci van privrede	6.3% 4 57.1%	4.8% 3 21.4%	79.4% 50 84.7%	7.9% 5 9.4%	1.6% 1 0.7%	0	0	0	0	0	100% 63 10.5%
4. Stručnjaci u privredi	3.7% 2 28.6%	14.8% 8 57.1%	3.7% 2 3.4%	75.9% 41 77.4%	0	0	0	0	1.9% 9 3.6%	0	100% 54 9%
5. Službenici	0	2.2% 3 21.4%	3% 4 6.8%	3% 4 7.5%	85.2% 115 85.2%	0.7% 1 5.9%	2.2% 3 5.5%	0.7% 1 0.7%	1.5% 2 7.1%	1.5% 2 2.5%	100% 135 22.6%
6. VKV radnici		0	0		16.7% 2 1.5%	66.7% 8 47.1%	8.3% 1 1.8%	8.3% 1 0.7%	0	0	100% 12 2%
7. KV radnici	0	0	1.4% 1 1.7%	2.9% 2 3.8%	17.4% 12 8.9%	5.8% 4 23.5%	60.9% 42 76.4%	5.8% 4 2.7%	5.8% 4 14.4%	0	100% 69 11.5%
8. NK-PK radnici	0.7% 1 14.3%	0	0.7% 1 1.7%	0.7% 1 1.9%	0.7% 1 0.7%	2% 3 17.6%	3.4% 5 9.1%	89.2% 132 88.6%	2% 3 10.7%	0.7% 1 1.2%	100% 148 24.7%
9. Gradski privatnici	0	0	0	0	0	4.3% 1 5.9%	8.7% 2 3.6%	4.3% 1 0.7%	88.3% 18 64.3%	4.3% 1 1.2%	100% 23 3.8%
10. Poljoprivrednici	0	0	0	0	4.4% 4 3%	0	2.2% 2 3.6%	8.8% 8 5.4%	0	84.6% 77 95.1%	100% 91 15.2%
UKUPNO	1.2% 7 100%	2.3% 14 100%	9.9% 59 100%	8.9% 53 100%	22.6% 135 100%	2.8% 17 100%	9.2% 55 100%	24.9% 149 100%	4.7% 28 100%	13.5% 81 100%	100% 598 100%

- Unutargeneracijska stabilnost: 80.7%
- Unutargeneracijska pokretljivost: 19.3%, od toga: uzlazna - 70.4%; silazna - 29.6%.

TABELA 3 - Unutargeneracijska pokretljivost - UZORAK							
Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitanika prema sadašnjem zanimanju						UKUPNO
	Rukovod	Strčnjaci	Služben.	Radnici	Grad. pri	Poljopriv	
Rukovodioci	78.6% 22 13.5%	3.6% 1 0.4%	0	10.7% 3 0.5%	0	7.1% 2 0.5%	100% 28 1.6%
Stručnjaci	28.8% 86 52.8%	68.8% 205 81.7%	0.7% 2 1%	0.7% 2 0.3%	1% 3 2.8%	0	100% 298 17.5%
Službenici	13.4% 31 19%	9.1% 21 8.3%	68.7% 158 84.5%	3% 7 1.1%	3.9% 9 8.5%	1.7% 4 1.1%	100% 230 13.5%
Radnici	2.9% 20 12.3%	3.3% 23 9.2%	3.2% 22 11.8%	79.8% 554 88.8%	4.6% 32 30.2%	6.2% 43 11.7%	100% 694 40.9%
Gradski privatnici	1.4% 1 0.6%	1.4% 1 0.4%	0	12.3% 9 1.4%	80.8% 59 55.7%	4.1% 3 0.8%	100% 73 4.3%
Poljoprivrednici	0.8% 3 1.8%	0	1.3% 5 2.7%	13.1% 49 7.9%	0.8% 3 2.8%	83.9% 314 85.8%	100% 374 22%
UKUPNO	9.6% 163 100%	14.8% 251 100%	11% 187 100%	36.8% 624 100%	6.2% 106 100%	21.6% 366 100%	100% 1697 100%
- Unutargeneracijska stabilnost: 77.3%							
- Unutargeneracijska pokretljivost: 22.7%, od toga: - uzlazna: 71.2%; - silazna: 28.8%.							

TABELA 3m - Unutargeneracijska pokretljivost u Srbiji - poduzorak muškaraca							
Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema sadašnjem zanimanju						UKUPNO
	Rukovod	Stučnjac.	Službeni.	Radnici	Gradski privat.	Poljopri.	
Rukovodioci	88% 22	0	0	0.4% 1	0	0.8% 2	100% 25
Stručnjaci	38.2% 69	59% 107	0.5% 1	1.1% 2	1.1% 2	0	100% 181
Službenici	29.5% 28	13.7% 13	45.3% 43	2.1% 2	7.3% 7	2.1% 2	100% 95
Radnici	3.9% 18	3.9% 18	1.5% 7	76.3% 354	5.4% 25	9% 42	100% 464
Gradski privatnici	2% 1	2% 1	0	10% 5	82% 41	4% 2	100% 50
Poljoprivrednici	1% 3	0	0.5% 1	13.8% 39	1% 3	83.7% 236	100% 282
UKUPNO	12.8% 141	12.7% 139	4.7% 52	36.7% 403	7.1% 78	25.9% 284	100% 1097
- Unutargeneracijska stabilnost: 73.2%							
Unutargeneracijska pokretljivost: 26.8%, od toga: - Uzlazna: 70%; - silazna: 30%							

TABELA 3ž - Unutargeneracijska pokretljivost u Srbiji - podzorak žena							
Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema sadašnjem zanimanju						UKUPNO
	Rukovod.	Stučnjac.	Službeni.	Radnici	Gradski privat.	Poljopri.	
Rukovodioci	0	33.3% 1	0	66.3% 2	0	0	100% 3
Stručnjaci	14.5% 17	83.8% 98	0.8% 1	0	0.8% 1	0	100% 117
Službenici	2.2% 3	5.9% 8	85.2% 115	3.7% 5	1.5% 2	1.5% 2	100% 135
Radnici	0.4% 1	2.2% 5	6.6% 15	87.3% 200	3% 7	0.4% 1	100% 23
Gradski privatnici	0	0	0	17.4% 4	78.3% 18	4.3% 1	100% 23
Poljoprivrednici	0	0	4.4% 4	11% 10	0	84.6% 77	100% 91
UKUPNO	3.5% 21	18.7% 112	22.6% 135	36.9% 221	4.7% 28	13.5% 81	100% 598

- Unutargeneracijska stabilnost: 85%
Unutargeneracijska pokretljivost: 15%, od toga: - Uzlazna: 74.4%; - silazna: 25.6%

TABELA 1, S-B - Unutargeneracijska pokretljivost*					
Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema prvom zanimanju	Klasno-slojna pripadnost ispitan. prema sadašnjem zanimanju				SVEGA
	Rukovodeći sloj	Srednji sloj	Radnička klasa	Privatnici	
Rukovodeći sloj	77.1% 27 12.5%	8.6% 3 0.5%	8.6% 3 0.3%	5.7% 2 0.4%	100% 35 1.5%
Srednji sloj	22.2% 159 73.6%	73% 524 85.9%	1.7% 12 1.4%	3% 22 1.4%	100% 717 31.9%
Radnička klasa	2.5% 24 11.1%	7.7% 75 12.3%	80.8% 786 90.4%	9% 88 15.9%	100% 522 23.2%
Privatnici	1.2% 6 2.8%	1.5% 8 1.3%	13% 68 7.8%	84.3% 440 79.7%	100% 522 23.2%
SVEGA	9.6% 216 100%	27.1% 610 100%	38.7% 869 100%	24.6% 552 100%	100% 2247 100%

- Unutargeneracijska stabilnost: 79%
Unutargeneracijska pokretljivost: 21%, od toga: - Uzlazna: 72.3%; - silazna: 27.7%

* - TABELA 1, S-B sadrži podatke o unutargeneracijskoj pokretljivosti koji su dobijeni u istraživanju Beograda 1986. g. i u istraživanju Srbije 1988.g. Spajanje ovih podataka zasniava se na pretpostavci da u datom vremenskom razmaku, između jednog i drugog istraživanja, nije došlo do društvenih promena koje bi značajnije uticale na proučavanu pojavu.

Intrageneration mobility SUMMARY

In the presented paper the results of intrageneration mobility were discussed by comparing the first and the present occupation of respondents. This was done in the context of earlier studies on this problem confirming their results that there exists a high rate of intergeneration stability-over 79% don't change their occupation i. e. their social stratum position during their professional career. The greatest stability in this sense is found in private class /84.8%/, then in working class /79.8%/, in ruling class /78.6%/, and in the middle one /73.1%/. Middle stratum is the main source for upward mobility to ruling class - 22.2% of its members move in that direction.

The difference between male and female population is that males have lower level of intrageneration stability /75%/, i. e. females are more stable in this sense staying in the same position in which they were at the beginning of their professional career /86.6%/. The lowest level of intrageneration stability is found in male subsample in middle stratum /59.4%/, for 35% of its members advanced to elite stratum, which is not the case with females, confirming the formerly mentioned finding that middle stratum is the main source for recruiting the state - political and economic leaders. But it is worth mentioning that at this point we can notice social inequalities between males and females in their running for the highest, leading social positions.

The data which were analysed here belong to a sociological study on social inequalities and social incongruities in Serbia /without provinces/ at the end of eighties. This research was done by the Institute for Sociological Research at the Faculty of Philosophy, Belgrade.